

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės kanceliarijos
Administravimo departamentas
2020 10 19*

EUROPOS TARYBA

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

TREČIASIS SKYRIUS

NUTARIMAS

DĖL

Julijos LEPARSKIENĖS peticijos Nr. 4860/02
prieš Lietuvą

PRIIMTINUMO

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Trečiasis skyrius), 2007 m.
lapkričio 15 d. posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko B.M. ZUPANČIČ,
teisėjų C. BÎRSAN,
E. FURA-SANDSTRÖM,
A. GYULUMYAN,
DAVID THÓR BJÖRGVINSSON,
I. BERRO-LEFÈVRE,
ad hoc teisėjos I. ZIEMELE

ir *skyriaus kanclerio S. QUESADA*,

atsižvelgdamas į minėtą peticiją, pateiktą 2001 m. lapkričio 5 d.,

atsižvelgdamas į atsakovės Vyriausybės pateiktą poziciją ir pareiškėjos kaip atsakymą pateiktą nuomonę,

atsižvelgdamas į tai, kad nuo Lietuvos išrinkta teisėja D. Jočienė nusišalino nuo bylos nagrinėjimo (Reglamento 28 taisyklė) ir dalyvauti vietoj jos Vyriausybė paskyrė nuo Latvijos išrinktą teisėją I. Ziemele (Konvencijos 27 straipsnio 2 dalis ir Reglamento 29 taisyklės 1 dalis),

po svarstymo nutarė:

FAKTAI

Pareiškėja Julija Leparskienė yra Lietuvos Respublikos pilietė, gimusi 1963 m., gyvenanti Šiauliuose. Pareiškėjai atstovauja Vilniuje praktikuojantis advokatas R. Andrikis. Atsakovei Vyriausybei atstovavo jos atstovės D. Jočienė ir E. Baltutytė.

A. Bylos aplinkybės

Šalių pateikti bylos faktai gali būti apibendrinti, kaip išdėstyta toliau.

2001 m. gegužės 10 d. policijos pareigūnas T. B. ir kitas policininkas bandė sustabdyti transporto priemonę, kurią vairavo pareiškėjos penkiolikametis sūnus Justinas Leparskis. Dar trys asmenys buvo automobilyje kartu su pareiškėjos sūnumi. Kadangi pareiškėjos sūnus nesustojo, T. B. paleido du įspėjamuosius šūvius. Tada jis iššovė į automobilio ratus iš apytiksliai 40 metrų atstumo. Netaiklus šūvis sunkiai sužalojo pareiškėjos sūnų.

Pareiškėjos sūnus buvo paguldytas į ligoninę komos būklės.

Tą pačią dieną prokuroras pradėjo įvykio baudžiamąjį tyrimą. T. B. buvo įtariamasis viršijęs tarnybos įgaliojimus (tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 287 straipsnis).

2001 m. liepos 27 d. pareiškėjos sūnus mirė, taip ir nepabudęs iš komos.

Nenurodytą dieną T. B. buvo iškelta baudžiamoji byla.

2003 m. kovo 14 d. Pakruojo apylinkės teismas pripažino T. B. kaltu dėl nužudymo dėl neatsargumo (tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 109 straipsnis) ir tarnybos įgaliojimų viršijimo (287 straipsnis). Teismas nustatė, kad T. B. paleido tris šūvius nesant neišvengiamo būtinumo, pažeisdamas atitinkamas Policijos veiklos įstatymo ir įvairių ministerijos taisyklių nuostatas. Teismas konstatavo, kad T. B. panaudojo šaunamąjį ginklą, nesant realaus pavojaus policijos pareigūno ar trečiųjų asmenų gyvybei, visiškai nepasistengęs nustatyti transporto priemonės vairuotojo tapatybės ir amžiaus. Be to, konstatuota, kad T. B. pareiškėjos sūnui visiškai

neskyrė laiko reaguoti į du įspėjamuosius šūvius ir iš karto iššovė trečią kartą iš gana didelio atstumo. Todėl nustatyta, kad T. B. atsakingas už pareiškėjo sūnaus gyvybės atėmimą dėl neatsargumo. Jam buvo paskirta 1 metų ir 9 mėn. laisvės atėmimo bausmė, 1 250 litų (apytiksliai 361,48 eurų) bauda ir uždrausta 5 metus eiti pareigas vidaus reikalų sistemos institucijose. Teismas taip pat priteisė pareiškėjai iš Vidaus reikalų ministerijos 5 216,30 lito (apytiksliai 1 508,47 euro) turtinei žalai, susijusiai su laidojimo išlaidomis, atlyginti. Teismas nenagrinėjo pareiškėjos ieškinio dėl neturtinės žalos, nutaręs, kad šis klausimas turi būti nagrinėjamas atskirai civilinio proceso tvarka.

2003 m. birželio 4 d. Šiaulių apygardos teismas perkvalifikavo kaltinimą tarnybos įgaliojimų viršijimu (Baudžiamojo kodekso, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 287 straipsnis) į piktnaudžiavimą tarnyba (naujojo Baudžiamojo kodekso, įsigaliojusio 2003 m. gegužės 1 d., 228 straipsnis), pripažindamas T. B. kaltu pagal pastarąjį kaltinimą. Nuosprendis dėl neatsargaus nužudymo liko nepakeistas. Teismas skyrė T. B. dvejų metų laisvės atėmimo bausmę, bausmės vykdymą atidedant. Bauda ir draudimas užimti tam tikras pareigas buvo panaikinti.

Pareiškėja pateikė apeliacinį skundą, reikalaudama *inter alia*, kad T. B. būtų nubaustas už tyčinį nužudymą. Šiuo atžvilgiu pareiškėja teigė, kad T. B. veiksmai turėjo būti kvalifikuojami kaip netiesioginė tyčia, o ne kaip neatsargumas, nes jo padaryta baudžiamoji veika buvo pavojingo pobūdžio ir T. B. iš savo pusės visiškai nesistengė apsaugoti kitų žmonių gyvybių. Ji taip pat reikalavo 1 mln. litų dydžio neturtinės žalos atlyginimo.

Išnagrinėjęs pareiškėjos kasacinį skundą, 2003 m. spalio 28 d. Aukščiausiasis Teismas panaikino pirmiau minėtą sprendimą ir grąžino bylą nagrinėti iš naujo apeliacine tvarka. Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad žemesniosios instancijos teismai neatsakė į pareiškėjos argumentus pagal Konvencijos 6 dalį dėl mirties tyrimo veiksmingumo, atsižvelgiant į tariamai per švelnią T. B. paskirtą bausmę. Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad šie skundai taip pat gali kelti klausimų pagal Konvencijos 2 straipsnį. Vis dėlto buvo konstatuota, kad pareiškėjos reikalavimas atlyginti neturtinę žalą turi būti nagrinėjamas civilinio, o ne baudžiamojo proceso tvarka. Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad pareiškėjos kaltinimai tyčiniu nužudymu yra nepagrįsti ir T. B. veika kvalifikuotina kaip neatsargus, o ne tyčinis nusikaltimas.

2003 m. birželio 15 d. T.B. buvo atleistas iš darbo policijoje.

2004 m. sausio 12 d. Šiaulių apygardos teismas ir vėl pripažino T. B. kaltu dėl neatsargaus nužudymo (pagal ankstesnio Baudžiamojo kodekso 109 straipsnio 2 dalį) ir piktnaudžiavimu tarnyba (naujojo Baudžiamojo kodekso 228 straipsnis). Jam buvo paskirta dvejų su puse metų laisvės atėmimo bausmė, nuosprendžio vykdymą atidedant. Teismas patenkino pareiškėjos reikalavimą priteisti 5 216,30 lito turtinę žalą, susijusią su jos sūnaus laidojimo išlaidų kompensavimu. Teismas taip pat patvirtino, kad ji

turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą, tačiau šios žalos suma turi būti nustatyta atskiro civilinio proceso tvarka. Teismas taip pat pabrėžė, kad:

„Įvykio aplinkybės yra visapusiškai iširtos ir įrodymai tinkamai įvertinti. Įrodymai rodo, kad [T. B.] panaudojo šaunamąjį ginklą <...>, norėdamas sustabdyti automobilį, kurio vairuotojas nepakluso teisėtam reikalavimui sustoti; tuo momentu, kai [T. B.] panaudojo šaunamąjį ginklą, kitų asmenų gyvybei ar sveikatai pavojaus nebuvo, nes automobilis jau buvo nuvažiavęs apie 40 metrų nuo tos vietos, kur jis buvo stabdomas; be to, policininkai gali vyti pažeidėjus policijos automobiliu, kad galėtų juos sustabdyti nepanaudoję šaunamojo ginklo. [T. B.] sukėlė pavojų automobilių keleivių gyvybei, viršijo savo tarnybos pareigas ir veikė sąmoningai, nepaisydamas rūpestingumo pareigos, numatytos Policijos veiklos įstatymo 25 straipsnyje, <...> kuriame nustatytos šaunamojo ginklo, kaip išimtinės prievartos priemonės, panaudojimo sąlygos. Jis tai padarė, iššaudamas į automobilį, kuris buvo apytiksliai už 40 metrų ir važiuojo tolyn didėjančiu greičiu, nesant grėsmės policijos pareigūnų ar kitų asmenų sveikatai ar gyvybei, tinkamai neįvertinęs situacijos, konkrečiai, neturėdamas tikslios informacijos apie automobilio vairuotojo individualias savybes ir galimą pašalinių asmenų buvimą automobilyje.

Savo ruožtu nėra jokių požymių, kad [T. B.] pažeidė Policijos veiklos įstatymo 25 straipsnio 4 dalį, nes jis iššovė, taikydamas į toliau nuo žmonių nuvažiavusio automobilio padangas. Taip pat nėra jokių įrodymų, kad [T. B.] žinojo, jog automobilyje yra nepilnamečių asmenų, siekė atimti gyvybę automobilio vairuotojui ar buvo abejingas galimam kito asmens gyvybės atėmimui.

[T. B.] buvo susipažinęs su visais norminiais aktais, susijusiais su jo pareigomis, įskaitant ir [šaunamųjų ginklų] naudojimą reglamentuojančius aktus; jis buvo baigęs šaudymo mokymus. Tačiau [T. B.] neatsakingai pervertino savo įgūdžius ir pasielgė neteisėtai, taikydamas į greitai tolstančio automobilio padangas. Tokie veiksmai buvo teisingai įvertinti kaip nužudymas dėl neatsargumo“.

Teismas nenustatė procedūrinių pažeidimų, susijusių su tyrimu ar teisminiu bylos nagrinėjimu. Dėl tariamo teisėjų šališkumo teismas atkreipė dėmesį, kad pareiškėja neprašė nušalinti konkretaus teisėjo. Dėl pareiškėjos skundo dėl pernelyg ilgos proceso trukmės Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad ji nenurodė jokių reikšmingų teismo neveikimo laikotarpių, o jos skundas dėl ikiteisminio tyrimo įstaigų darbo negali būti pagrindas panaikinti žemesniosios instancijos teismų sprendimus, nes tai tik dar labiau pailgintų proceso trukmę. Konstatuota, kad šie skundai, taip pat ir kiti pareiškėjos skundai pagal Konvencijos 2 ir 6 straipsnius turėtų būti nagrinėjami civilinio proceso tvarka dėl neturtinės žalos atlyginimo.

2004 m. vasario 13 d. pareiškėja apskundė minėtą nuosprendį kasacine tvarka. Remdamasi Konvencijos 2 ir 6 straipsniais, pareiškėja pakartojo, kad teismo procesas truko pernelyg ilgai, kad teismai nebuvo nešališki, kad jie neteisingai nustatė įrodymus, kad T.B. turėjo būti pripažintas kaltu dėl tyčinio nužudymo, kad jam paskirta bausmė buvo visiškai neadekvati ir kad jos reikalavimas atlyginti neturtinę žalą turėjo būti nagrinėjamas baudžiamojo proceso tvarka.

2004 m. birželio 1 d. Aukščiausiasis Teismas pareiškėjos kasacinį skundą atmetė. Teismas nurodė, kad nusikaltimas buvo tinkamai kvalifikuotas ir

bausmė nustatyta teisingai. Bylos nagrinėjimas buvo sąžiningas ir nešališkas Konvencijos 6 straipsnio prasme, nes pareiškėjai buvo suteiktos visos procesinės garantijos. Pareiškėjos reikalavimai dėl neturtinės žalos buvo teisėtai palikti spręsti civilinio proceso tvarka, nes bylai reikšmingu metu galiojusios baudžiamojo proceso normos numatė tik turtinės žalos vertinimą (Baudžiamojo proceso kodekso 65 straipsnis ir 340 straipsnio 2 dalis). Galiausiai Aukščiausiojo Teismo nuomone, proceso apeliaciniėje instancijoje trukmė pateisinama teisiniu ir faktiniu bylos sudėtingumu.

B. Bylai reikšminga vidaus teisė

Tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 109 straipsnyje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už nužudymą dėl neatsargumo. Kodekso 287 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už tarnybos įgaliojimų viršijimą.

Naujojo Baudžiamojo kodekso, įsigaliojusio 2003 m. gegužės 1 d., 228 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą tarnyba.

Baudžiamojo proceso kodekso (galiojusio iki 2003 m. balandžio 30 d.) 65 straipsnyje buvo numatyta, kad nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo turi teisę baudžiamojoje byloje pareikšti civilinį ieškinį. Teismas jį nagrinėja kartu su baudžiamąja byla.

Minėto kodekso 340 straipsnio 2 dalyje teigiama, kad „išimtiniais atvejais, kai negalima žalos tiksliai apskaičiuoti neatidėjus <...> bylos nagrinėjimo ar negavus papildomos medžiagos, teismas <...> gali pripažinti civiliniam ieškovui teisę į ieškinio patenkinimą, o klausimą dėl ieškinio dydžio perduoti nagrinėti civilinio proceso tvarka“.

Tokiu atveju civilinis ieškinytis pareiškiamas ir nagrinėjamas bendra civilinio proceso tvarka (Civilinio proceso kodekso, galiojančio nuo 2003 m. sausio 1 d., 33 straipsnio 5 dalis).

Vadovaujantis tuo metu galiojusio 2000 m. Policijos veiklos įstatymo 23 straipsnio 1 dalimi, policijos pareigūnas turi teisę panaudoti prievartą, taip pat ir šaunamąjį ginklą tik tuo atveju, kai tokių preliminarių priemonių, kaip mėginimo įtikinti ar „psichologinės prievartos“ priemonės – įspėjamųjų šūvių, panaudojimas nėra veiksmingi. Prievartos priemonę pasirenka policijos pareigūnas, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes, teisės pažeidimo pobūdį bei individualias pažeidėjo savybes. Naudodami prievartą, policijos pareigūnai privalo stengtis išvengti sunkių pasekmių.

Prieš tai minėto įstatymo 23 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad prieš naudodamas šaunamąjį ginklą policijos pareigūnas privalo įspėti apie tokį ketinimą, suteikdamas asmeniui galimybę įvykdyti teisėtus reikalavimus, išskyrus atvejus, kai delsimas panaudoti šaunamąjį ginklą kelia grėsmę pareigūno ar kito asmens gyvybei ar sveikatai arba toks įspėjimas yra neįmanomas.

Vadovaujantis 23 straipsnio 8 dalimi, apie pareigūno panaudotą prievartą, sukėlusią asmens mirtį arba sužeidimą, nedelsiant informuojamas prokuroras.

23 straipsnio 9 dalyje numatyta, kad policijos pareigūnai turi būti specialiai parengti ir periodiškai tikrinami, ar jie sugeba veikti situacijose, susijusiose su šaunamojo ginklo panaudojimu.

Šaunamųjų ginklų panaudojimą reglamentuoja Policijos veiklos įstatymo 25 straipsnis, kuriame numatyta:

„1. Policijos pareigūnas, kai kitos prievartos priemonės yra neveiksmingos, kaip išimtinę priemonę turi teisę panaudoti šaunamąjį ginklą.

2. Policijos pareigūnas turi teisę panaudoti šaunamąjį ginklą prieš asmenį tokiais atvejais:

1) gindamas save, kitą asmenį nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo gyvybei ar sveikatai nusikalstamo kėsینimosi;

2) sulaikydamas nusikalstamą veiką padariusį asmenį, kuris aktyviais veiksmais vengia sulaikymo, jeigu kitaip jo neįmanoma sulaikyti, taip pat tais atvejais, kai asmuo atsisako įvykdyti teisėtą reikalavimą padėti ginklą ar kitą daiktą, kuriuo galima sužaloti žmogų, jeigu kyla pavojus policijos pareigūno ar kito žmogaus gyvybei ar sveikatai ir kitaip jo neįmanoma nuginkluoti; <...>

3. Policijos pareigūnas turi teisę panaudoti šaunamąjį ginklą prieš transporto priemonę <...>.

4. Draudžiama panaudoti šaunamąjį ginklą žmonių susibūrimo vietose, jeigu nuo to gali nukentėti pašaliniai asmenys, prieš moteris, kai akivaizdu, kad jos nėščios, taip pat prieš asmenis, jei akivaizdu, kad jie invalidai, prieš nepilnamečius, jei jų amžius žinomas pareigūnui arba išvaizda atitinka amžių, išskyrus atvejus, kai jie priešinasi pavojingam žmogaus gyvybei ar sveikatai būdu <...>”.

SKUNDAI

Remdamasi Konvencijos 2 ir 6 straipsniais, pareiškėja skundėsi tuo, kad policijos pareigūnas T. B. neteisėtai atėmė jos sūnui gyvybę ir jai nebuvo suteikta tinkama teisinės gynybos priemonė dėl to siekti žalos atlyginimo.

TEISĖ

Pareiškėja teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos 2 straipsnis, kuriame numatyta:

„1. Kiekvieno asmens teisę į gyvybę saugo įstatymas. Negalima tyčia atimti niekieno gyvybės, nebent yra vykdomas teismo nuosprendis dėl nusikaltimo, už kurį tokią bausmę nustato įstatymas.

2. Gyvybės atėmimas nėra laikomas šio straipsnio pažeidimu, jeigu tai padaroma nepanaudojant daugiau jėgos negu neišvengiamai būtina:

- a) ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto;
- b) teisėtai suimant arba sutrukdant teisėtai sulaikytam asmeniui pabėgti;
- c) pagal įstatymą malšinant riaušes ar sukilimą“.

Šiuo atžvilgiu pareiškėja taip pat tvirtino, kad buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis, kuriame, kiek tai susiję su byla, numatyta:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų <...> klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą <...> išnagrinėtų <...> nešališkas teismas <...>“.

Vyriausybė teigė, kad visų bylai svarbių faktinių ir teisinių aspektų vertinimas yra nacionalinių teismų „prerogatyva“. Baudžiamosios bylos parengiamasis tyrimas buvo veiksmingas, šiuo požiūriu buvo atlikti įvairūs procesiniai veiksmai – tarnybinis tyrimas, tardymo eksperimentas, nusikaltimo vietos apžiūra, liudytojų apklausa, balistinė ir medicininė ekspertizės. Byla niekada nebuvo grąžinta prokurorams, kad šie imtųsi papildomų tyrimo priemonių, kurių reikia teismams siekiant tinkamai nustatyti svarbius įvykio faktus. Nacionaliniai teismai taip pat įvertino T. B. veiksmus teisiniu požiūriu, pripažindami jį kaltu dėl neatsargaus nužudymo ir piktnaudžiavimo tarnyba. Todėl, nors galutinis sprendimas dėl pareiškėjos reikalavimo atlyginti neturtinę žalą dar nėra priimtas, nėra įrodymų, kad valstybė būtų pažeidusi savo pozityviasias ar negatyviasias pareigas pagal Konvencijos 2 straipsnį.

Pareiškėja nesutiko, teigdama, kad teismo procesas truko pernelyg ilgai, kad T. B. turėjo būti pripažintas kaltu dėl tyčinio nužudymo, kad jam paskirta bausmė buvo visiškai neadekvati ir kad jos reikalavimas atlyginti neturtinę žalą turėjo būti nagrinėjamas baudžiamojo proceso tvarka.

Dėl šalių argumentų pagal Konvencijos 2 straipsnį Teismas konstatuoja, kad ši peticijos dalis kelia sudėtingus faktų ir teisės klausimus, į kuriuos atsakyti galima tik bylą išnagrinėjus iš esmės. Todėl ši peticijos dalis negali būti laikoma aiškiai nepagrįsta Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies požiūriu. Joks kitas pagrindas paskelbti ją nepriimtina nėra nustatytas.

Ta apimtimi, kuria pareiškėja remdamasi Konvencijos 6 straipsniu kelia tokį patį skundą dėl tariamai neveiksmingai atlikto jos sūnaus mirties tyrimo, Teismas pažymi, kad nutarė nagrinėti pareiškėjos skundą iš esmės pagal Konvencijos 2 straipsnį. Todėl Teismas nelaiko tikslinga nagrinėti šį klausimą atskirai pagal Konvencijos 6 straipsnį, nes jis bus išnagrinėtas pagal Konvencijos 2 straipsnį.

Dėl šių priežasčių Teismas vienbalsiai

Skelbia peticiją priimtina, iš anksto nespresdamas dėl bylos esmės.

Santiago QUESADA

Kancleris

Boštjan M. ZUPANČIČ

Pirmininkas